

Diversity in Communication

To cite this article: Heittola, S. & Mäkitalo, V. (2024). Perifeeristen luontokohteiden kielimaisema: UNESCO:n maailmanperintökohde määrällisen tarkastelun kohteena. *VAKKI Publications* 16, 30–48. <https://doi.org/10.70484/vakki.145828>

Perifeeristen luontokohteiden kielimaisema: UNESCO:n maailmanperintökohde määrällisen tarkastelun kohteena

Sanna Heittola^a & Veera Mäkitalo^b

^a University of Helsinki

^b University of Turku

Language landscapes are cultural, complex and multidimensional. They reflect the diverse interaction between culture, society and the environment, while at the same time forming an integral part of local identity and cultural heritage. This article examines two peripheral language landscapes and explores the role language policy (Spolsky 2004) plays on remote natural sites. Our research focuses on the UNESCO World Heritage Site shared by two countries, Finland and Sweden, and the language landscapes of two nature trails. The photographed signs are categorized by language, number of languages, permanency and by their (in)official character. The signs are analyzed quantitatively, and the results show that the majority of the signs in both nature locations are official and permanent. The most common language is Swedish. In the Finnish context, the majority (67 %) of the signs are multilingual while the majority of the signs (59 %) in Swedish context are monolingually Swedish. The results show that official language policy is visible even in remote nature context but that the nature trails do not reflect the actual languages in the society. This excludes especially the users of national minority and the users of immigrant languages from the intended user group of nature trails where the legal concept of everyman's right on the other hand guarantees everyone's right to enjoy nature.

Avainsanat: kielimaisema, kielipolitiikka, luontokonteksti, maailmanperintökohde, UNESCO

1 Johdanto, tavoite ja tutkimuskysymykset

Kielimaisemat ovat kulttuurisia, kompleksisia ja moniulotteisia. Niissä yhdistyy ja heijastuu kulttuurin, yhteiskunnan ja ympäristön välinen monimuotoinen vuorovaikutus. Samalla ne ovat olennainen osa paikallista identiteettiä ja kulttuuriperintöä. Tässä artikkelissa tarkastellaan kahta perifeeristä kielimaisemaa ja tutkitaan, millainen rooli kielipolitiikalla on syrjäisissä luontokohteissa. Tutkimuksemme kohteena on kahden maan, Suomen ja Ruotsin, jakama UNESCO:n maailmanperintökohde ja niissä sijaitsevien kahden luontopolun kielimaisema. Kielimaisemien tarkastelu antaa mahdollisuuden edistää kulttuurista monimuotoisuutta ja kielten tasa-arvoista kohtelua luontokohteissa.

Kielimaisematutkimus on viimeisten vuosikymmenten aikana noussut tärkeäksi osaksi kielten, kulttuurin ja maiseman tutkimusta, sillä se keskittyy tarkastelemaan, miten kieli ja kulttuuri vaikuttavat paikan eri ulottuvuuksiin. Kielimaisemien analyysi tarjoaa näkökulman, jossa yhdistyy eri tutkimusaloja, mikä mahdollistaa paikan merkityksen ja kulttuuristen kontekstien syvemmän tarkastelun ja ymmärtämisen. Kielipolitiikka puolestaan vaikuttaa merkittävästi siihen, miten kielimaisemat muotoutuvat ja kehittyvät. Kielipolitiikka kattaa muun muassa joukon virallisia sääntöjä ja epävirallisia käytäntöjä, jotka koskevat kielen käyttöä ja sen asemaa yhteiskunnassa. Erityisesti monikielisissä yhteisöissä kielipolitiikalla voi olla ratkaiseva merkitys paikallisten kielten ja kulttuurien säilyttämisen ja edistämisen kannalta. Syrjäisissä luontokohteissa kielipolitiikka voi vaikuttaa siihen, mitkä kieliryhmät nähdään luontokontekstissa sijaitsevan tiedon oletetuiksi vastaanottajiksi ja näiden kielellisten tilojen käyttäjiksi.

Tutkimusprojektimme *Kielimaisema luonnossa* kohteena on Suomen ja Ruotsin jakaman UNESCO:n maailmanperintökohteen kaksi luontopolkua, joiden kielimaisemat muodostavat keskeisen osan näiden paikkojen identiteettiä ja kulttuuriperintöä. Projektissa tarkastelemme luontopolkujen kielimaisemien moninaisuutta ja sitä, miten kielipolitiikka on vaikuttanut niihin. Lisäksi tutkimme, miten nämä kielimaisemat heijastelevat paikan luonnon- ja kulttuuriperinnön monimuotoisuutta sekä miten ihmisen ja luonnon välistä toimijuutta ilmaistaan luontokontekstissa sijaitsevilla kylteillä. Tutkimalla kahden maan ja niiden jakaman luontokohteen kielimaisemia, voimme saada syvempää tietoa siitä, miten eri kieliryhmät kohtaavat toisensa ja miten nämä kohtaamiset muokkaavat paikan kulttuurista ja sosiaalista dynamiikkaa.

Kielimaisematutkimuksessa on perinteisesti keskitytty tutkimaan kaupunkien kielimaisemia (Gorter 2006), mutta myös syrjäisempiä alueita, kuten maaseutualueita on tutkittu (esim. Kotze & du Plessis 2010, Pietikäinen, Lane, Salo & Laihiala-Kankainen 2011).

Kokonaan luontoon sijoittuvien kohteiden tutkiminen ei kuitenkaan ole tavanomaista muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Soica ja Metro-Roland (2022) ovat tarkastelleet kahta didaktista luontopolkua teoreettisesta näkökulmasta ja Syrjälä (2022) on tutkinut Tukholman saariston kielimaisemaa. Suurin osa maailmanperintökohteisiin kohdistuneesta tutkimuksesta käsittelee alueiden luontoarvoja ja monimuotoisuuden suojelemista, mutta mm. Romaine ja Gorenflo (2017, 2021) ovat tarkastelleet GIS-datan avulla maailmanperintökohteiden kielellistä monimuotoisuutta. Tutkimuksen kohteena on ollut maailmanperintökohteiden alueilla esiintyvät alkuperäiskielet. Artikkelimme onkin uusi tutkimusavaus sekä maailmanperintökohdetutkimuksen että syrjäisten luontokohteiden kielimaisematutkimuksen kentällä.

Tämän artikkelin tavoitteena on selvittää kielipolitiikan vaikutusta syrjäisissä luontokohteissa sijaitseviin kielimaisemiin sekä tunnistaa näiden kielimaisemien erityisiä oletettuja käyttäjiä ja tiedon vastaanottajia luontokontekstissa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimivat kielipolitiikan käsitteet, joiden kautta vastaamme seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten kielipolitiikka ja sen eri tasot näkyvät syrjäisissä paikoissa?
2. Kuka on luontokontekstissa sijaitsevan tiedon tarkoitettu vastaanottaja ja siten näiden erityisten kielellisten tilojen käyttäjä?

Kielimaisema heijastaa mutta samalla myös rakentaa ympäröivän yhteiskunnan kielipolitiikkaa ja ensimmäinen tutkimuskysymyksemme tarkasteleekin, voidaanko valtakunnallisesta, alueellisesta tai organisatorisesta kielipolitiikasta löytää perustelu tutkimuksen kohteena olevien paikkojen mahdollisesti monikielisiin ja eriäviin kielivalintoihin ja kielimaisemaan. Kielipolitiikan voidaan tässäkin tutkimuksessa nähdä jakautuvan makro-, meso- ja mikrotasoon ja toisaalta myös eri osa-alueisiin, kuten kielisuunnitteluun, kieli-ideologioihin ja kielikäytänteisiin (Spolsky 2004). Artikkelisamme näemme kielipolitiikan eri tasojen ja osa-alueiden olevan kompleksisessä ja dynaamisessa vuorovaikutussuhteessa toisiinsa (Hornberger & Johnson 2007, Sopanen 2022).

Toisen tutkimuskysymyksen avulla tarkastelemme, millä tavalla luontopolkujen kielellinen maisema vaikuttaa paikan saavutettavuuteen ja inklusiivisuuteen ja pohdimme, onko luonto kaikkien ulottuvilla ja kaikille tarkoitettu. Lähestymme toista tutkimuskysymystä tarkastelemalla, miten eri kielet näkyvät tutkimuksemme kohteena olevien luontopolkujen kylteissä.

Tutkimuksen materiaalina käytetään luontopoluilla olevista kylteistä otettuja valokuvia. Valokuvat on kerätty maastokäynnillä luontopoluilla tutkijoiden toimesta. Reitteihin tutustuminen luonnossa ja aineistonkeruu on lisännyt asiantuntijuutta kohteita kohtaan.

Vaikka tarkastelemamme luontopolut sijaitsevat yhden maailmanperintökohteen alueella, sijaitsevat ne samalla myös kahdessa eri valtiossa, joiden kielipolitiikasta löytyy merkittäviäkin eroja. Tästä syystä tutkimus on pohjimmiltaan vertailevaa. Painopiste artikkelissamme on koko tutkimusaineiston kvantitatiivisessa ja tilastollisessa tarkastelussa. Johdannon jälkeen käymme kappaleessa kaksi läpi tutkimuksemme teoreettisen viitekehysten. Kappaleessa kolme käsittelemme Suomen ja Ruotsin virallista kielipolitiikkaa. Tämän jälkeen kuvailemme kappaleessa neljä tutkimusaineistoamme ja käyttämiämme aineistonkeruu ja -analyysimenetelmiä. Ennen loppupäätelmiä kuvailemme kappaleessa viisi tutkimuksemme kohteena olevien luontopolkujen kielimaisemaa.

2 Teoreettinen viitekehys

Tässä kappaleessa määrittelemme artikkelimme teoreettisen viitekehysten. Ensimmäisenä kuvailemme yleisesti kielimaiseman tutkimuskenttää ja siinä esiintyviä käsitteitä. Jatkamme määrittelemällä kielipolitiikan sekä kielipolitiikantutkimuksessa esiintyviä käsitteitä, joita hyödynnämme analyysissamme.

Kielimaisematutkimus on monitieteinen lähestymistapa, joka keskittyy tutkimaan kielen, kulttuurin ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Kielimaisematutkimus keskittyy perinteisesti kielten esiintymiseen julkisissa tiloissa. Tutkimuskentälle on ominaista teorioiden moninaisuus, sillä siinä yhdistyy muun muassa sosiolingvistiikan, kielipolitiikan, monikielisyyden ja maisemantutkimuksen tutkimusalat. Landry ja Bourhis (1997) olivat ensimmäisiä, jotka antoivat kielimaisemalle selkeän määritelmän. He määrittelivät sen tarkoittavan julkisten kylttien, kadunnimien, mainostaulujen ja paikannimien kieltä. Sittemmin kielimaiseman käsite on kuitenkin laajentunut. Van Mensel ym. (2016) kuvaavatkin alan tämänhetkistä tutkimusta luonteeltaan kaleidoskooppiseksi, sillä tutkimuskenttään on integroitunut uusia teorioita ja menetelmiä. Yksi keskeinen näkökulma kielimaisematutkimuksessa on kielimaiseman kriittinen tarkastelu. Siinä korostuu kielen ja vallan välisen suhteen sekä kielellisen moninaisuuden ja eriarvoisuuden ongelmien tarkastelu. Tavoitteena on tunnistaa valtarakenteita, jotka vaikuttavat kielen käyttöön ja kielen asemaan yhteiskunnassa. (Fairclough 1989) Tutkimukssamme kielimaiseman kriittinen tarkastelu ilmenee kielipolitiikan ja sen käytännön toteutuksen tarkastelussa. Nostamme esiin kielten välistä valtasuhdetta ja hierarkiaa tarkastellessamme kriittisesti eri kielten esiintymistä luontopoluilla. Samalla pohdimme, millaisia inklusiivisuuteen ja eriarvoisuuteen liittyviä haasteita eri kielten erilaajuinen käyttö voi nostaa esiin luontokontekstissa.

Kielimaisematutkimus on vakiintunut tutkimusala, joka mahdollistaa yhteiskunnan ja kielten tarkastelun. Muun muassa Gorterin (2018) mukaan alalla on kuitenkin menetelmällisesti vielä kehitettävää. Kielimaisematutkimus on alkuaikoinaan nojannut kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin, mutta on myöhemmin siirtynyt kohti laadullisten menetelmien ja eri tutkimusmenetelmäyhdistelmien käyttöä. Määrällisiä kielimaisematutkimuksia on kritisoitu muun muassa siitä, ettei kylltien määrän laskeminen tai laskettavan yksikön määrittäminen ole ongelmatonta, eivätkä määrälliset tutkimukset pysty kuvaamaan suurien alueiden kielimaisemaa, vaan mahdollistavat lähinnä katsauksen kielelliseen variaatioon (Gorter & Cenoz 2017: 241). Toisaalta määrällistä lähestymistapaa on kritisoitu myös liian yksinkertaiseksi (Huebner 2016). Määrällisten tutkimusten voidaan nähdä olevan objektiivisia, jos analysoitavien yksiköiden määrittely on selkeä. Tällöin tutkimuksien tuloksia on myös mahdollista verrata ja tehdä tilastollisia analyysyjä. Laadullinen lähestymistapa puolestaan mahdollistaa kerätyn materiaalin yksityiskohtaisen ja syvällisen kontekstuaalisen tulkinnan. Toisaalta laadullisia tutkimuksia voidaan kritisoida, koska ne ovat subjektiivisempia ja keskittyvät yleisesti pieneen otokseen, jolloin tutkimus ei anna yhtä laajaa kokonaiskuvaa kielimaisemasta. Koska molemmissa lähestymistavoissa on omat hyötynsä ja haasteensa, käytetään kielimaisematutkimuksissa yleisesti näiden yhdistelmiä. Kielimaisematutkimuksen kenttä on myös nopeassa muutoksessa teknologian kehityksessä kiihtyvään tahtiin (Gorter 2013). Dufvan ja Pietikäisen (2009) mukaan humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus on yleisestikin ”kielellisen käänteen” myötä laajentanut tutkimusmenetelmällisiä lähtökohtiaan.

Kielimaisema heijastelee yhteiskuntaa ja siinä tapahtuvia muutoksia. Kielimaiseman ja yhteiskunnan kielten välinen suhde ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä kielimaisema reagoi yhteiskunnan muutoksiin viiveellä ja voi heijastaa niitä suoraan, epäsuorasti tai jopa vääristyneesti (Gorter 2012, Van Mensel ym. 2016). Kielimaisema ei kuitenkaan vain mekaanisesti ja yksisuuntaisesti ilmennä ympäröivää yhteiskuntaa ja sen kieli-ideoologioita, vaan voi samanaikaisesti rakentaa tai haastaa niitä. Kielimaisemalla voikin olla tärkeä osa muun muassa paikallisuuden ja osallisuuden kokemuksissa.

Artikkelimme lähtökohtana on ajatus kielipolitiikan rakentumisesta eri toimijoiden ja tasojen välisessä vuorovaikutuksessa. Lisäksi näemme kielipolitiikan monitahoisena, monitieteisenä ja monimuotoisena ilmiönä (vrt. Spolsky 2004, Pöyhönen ym. 2019). Näkemyksemme mukaan kielipolitiikka kattaakin useita ulottuvuuksia ja vaikuttaa usealla eri tasolla. Kielipolitiikan käsite yhdistetään usein viralliseen sääntelyyn ja kielten aseman ja käytön suunnitteluun. Tämä näkökulma tuo esiin kielipolitiikan virallisen ja muodollisen ulottuvuuden ja sulkee pois epävirallisen ja epämuodollisen kielipolitiikan.

Kielipolitiikka on kuitenkin monimuotoisempi ilmiötä, mikä onkin tämän tutkimuksen keskeinen lähtökohta.

Yksi yleisimpiä kielipolitiikan määritelmiä on Spolskyn (2004) kielipolitiikan kolmijako kielisuunnitteluun, kieli-ideologiaan ja kielikäytäntöihin. Kielisuunnittelu nähdään tarkoituksellisena strategisena toimintana, mikä tarkoittaa, että se vaatii aina jonkun tunnistettavissa olevan suunnittelijan. Kielisuunnittelu tapahtuu useimmiten kirjoitettujen tekstien, kuten lakien ja muiden ohjedokumenttien kautta (Spolsky 2009, Kaplan & Baldauf 1997). Kieli-ideologiat kuvaavat yksilöiden ja yhteisöjen suhtautumista kieleen ja kielenkäyttöön ja ne vaikuttavat siihen, miten eri toimijat ohjaavat kielenkäyttöä (Saari-
nen ym. 2019: 134). Kieli-ideologioiden tunnistamisen voidaan nähdä olevan tärkeää, sillä ne vaikuttavat kielisuunnitteluun ja vahvistavat käsitystä siitä, mitkä kielet nähdään arvokkaina. Kielikäytännöt puolestaan voidaan määritellä tosiasialliseksi kielenkäytöksi. Kielipolitiikka syntyy kielisuunnittelun, kieli-ideologioiden ja kielikäytänteiden dynaamisessa vuorovaikutuksessa.

Kielipolitiikka ei synny ilman toimijoita ja on harvinaista, että yksittäisellä toimijalla on suuri vaikutus koko kielipolitiikkaan. Kielipolitiikkaa voidaan tehdä ja toteuttaa valtion toimesta yhteiskunnallisella makrotasolla, mutta samoin sitä voidaan luoda ja soveltaa organisaatioiden ja yksilöiden toimesta meso- ja mikrotasolla. Eri toimijoiden tarkastelu antaa arvokasta tietoa kielipolitiikasta moniulotteisena ilmiönä. Vaikka Suomen virallinen kielipolitiikka on lähtöisin perustuslaista ja kielilaista, on myös paikallisilla toimijoilla valtaa tulkita, toteuttaa ja luoda kielipolitiikkaa. Kielimaisema onkin usein monen erilaisen ja eritasoisen kielipolitiikan leikkauspiste, jossa kohtaavat valtion virallinen kielisuunnittelu, sen paikallinen tulkinta sekä eri organisaatioiden ja yksilöiden omat kielikäytännöt ja -politiikka.

3 Kielipolitiikka makro- ja mesotasolla

Tässä kappaleessa kuvailemme kielipolitiikan ilmentymistä makro- ja mesotasolla. Aloitamme kertomalla makrotason kielipolitiikasta, joka ilmenee muun muassa Suomen perustuslaissa ja kielilaissa, sekä Ruotsin kielilaissa ja vähemmistölaissa. Lisäksi pohdimme mesotason kielipolitiikkaa, joka ilmenee organisaatiotasolla. Tämä kappale antaa siis varsinaisen kielipoliittisen kontekstin analyysimme loppupohdinnoille.

Suomen perustuslain (1999/731) ja kielilain (2003/423) mukaan valtion kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Suomen kielellinen jaotus perustuu kuntien yksi- tai kaksikielisyyteen. Myös viranomaiset voidaan jakaa yksi- ja kaksikielisiin. Kaksikielisissä kunnissa ja kaksikielisten viranomaisten kanssa asioitaessa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai

ruotsia. Yksikielisissä kunnissa ja viranomaisten kanssa asioitaessa käytetään pääasiassa kunnan/ viranomaisen kieltä (Kielilaki 2003/423).

Metsähallitus on valtion liikelaitos, joka muun muassa tuottaa luonnonvara-alan palveluja ja suojelee valtion maa- ja vesialueita (Metsähallitus 2024). Kielilain (2003/423) mukaan valtion liikelaitoksen on annettava palvelua ja tiedotettava suomeksi ja ruotsiksi ”toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa ja tavalla, jota kokonaisuutena arvioiden ei voida pitää yhtiön kannalta kohtuuttomana”. Mitä kielilaisissa säädetään viranomaisesta, sovelletaan myös valtion liikelaitokseen sen hoitaessa viranomaistehtävää. Kaksikielisissä kunnissa valtion viranomaisen on käytettävä tiedottamisessa sekä suomea että ruotsia ja viranomaisen on huolehdittava sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön tiedonsaantitarpeista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita viranomaisen laatimien tekstien kääntämistä sellaisenaan. (Kielilaki 2003/432) Kielilain (2003/432) 33§ mukaan ”[v]iranomaisten kaksikielisessä kunnassa asettamien kilpien, liikenne-merkkien ja muiden yleisölle suunnattujen vastaavien opasteiden tekstien on oltava suomen- ja ruotsinkielisiä, jollei kansainvälisen käytännön mukaisesti käytetä pelkästään vierasta kieltä tai jollei ole kysymys yksikielisestä toimintayksiköstä.” Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista on huolehdittava ja viranomaisten tulee vaalia maan kielellistä kulttuuriperintöä ja edistää kansalliskielten käyttämistä.

Vaikka yllä mainittu ohjaakin Metsähallituksen toimintaa, ei sillä ole virallista ohjeistusta kyltteihin valittavista kielistä, eikä Metsähallituksen kanssa yhteistyössä tehdyssä opastekokonaisuuksien ohjeistuksesta (Ollila & Kestilä 2018) oteta lainkaan kantaa opastekokonaisuuksien kielivalintaan. Metsähallituksen (2023) mukaan retkeilypalvelujen infotauluissa on kuitenkin oletuskielinä suomi, ruotsi ja englantia. Lisäksi saamelaiden kotiseutualueella käytetään myös jotain saamen kielistä, riippuen kohteen valtakielestä. Varsinaista yhtä linjaa tai ohjeistusta ei kuitenkaan ole eri kieliversioiden valintaan, vaan valinta tehdään varsinkin isoissa kansallispuistoissa matkailijoiden kielten mukaan (Metsähallitus 2023).

Ruotsin valtion kielilaki on selkeästi suppeampi kuin Suomen vastaava. Ruotsin Kielilaisissa (2009: 600) valtion pääkieleksi määritetään ruotsi, joka on 5 § mukaan yhteiskunnan yhteinen kieli ja sitä on voitava käyttää kaikilla yhteiskunnan alueilla. Kielilaisissa määritetään jiddişi, meänkieli, romani, saame ja suomi Ruotsin valtion kansallisiksi vähemmistökieliksi. Kansallisia vähemmistökieliä voi käyttää yhteydenpidossa viranomaisiin, jonka toimiala osuu vähemmistökielen/-kielten hallintoalueeseen (Diskrimineringsombudsmannen 2004). Ruotsin laki kansallisista vähemmistöistä ja vä-

hemmistökielistä (2009: 724) sisältää määräyksiä kansallisista vähemmistöistä, hallintoalueista ja oikeudesta käyttää vähemmistökieltä mm. hallintoviranomaisissa. Kansallisia vähemmistöjä ovat mm. ruotsinsuomalaiset ja saamelaiset. Vähemmistökielten hallintoalueilla viranomaisilla on suurempi vastuu tarjota palvelua vähemmistökielillä. Laajempi vastuu koskee myös alueen valtiollisia viranomaisia (Länsstyrelsen Stockholm & Sámediggi 2024). Oikeus käyttää esimerkiksi suomea ja saamea viranomaiskontakteissa koskee sekä suullisia että kirjallisia kontakteja (Laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä 2009: 724, 8§). Suomessakin saamen kielillä on erityisasema, mutta ei tutkimuksen kohteena olevan luontopolun alueella.

Ruotsissa kansallispuistoista vastaa luonnonsuojeluviranomainen (ru. Naturvårdsverket), joka on valtiollinen hallintoviranomainen ja neuvoo Ruotsin viranomaisia ja organisaatioita ympäristöasioissa (Naturvårdsverket 2024). Ruotsin luonnonsuojeluviranomaista ohjaa asetus sen toiminnasta (Förordning 2012: 928) ja se tekee yhteistyötä muiden viranomaisten, kuten lääninhallitusten (ru. länsstyrelsen) kanssa kansallispuistojen hallinnoinnissa. Jotkin tehtävät voidaan ulkoistaa alueellisille organisaatioille, mutta vastuu pysyy viranomaisella. Ruotsin Naturvårdsverketillä ei ole varsinaista virallista ohjeistusta eri kielten käytöstä kansallispuiston alueella, mutta sen julkaiseman oppaan (Naturvårdverket 2003) mukaan opasteiden kääntäminen englanniksi ja saksaksi on usein riittävää ulkomaisille vierailijoille. Oppaan mukaan tietyillä alueilla, kuten Pohjois-Ruotsissa, voi olla perusteltua käyttää myös suomea tai saamea (Naturvårdverket 2003).

4 Tutkimusmateriaali ja -menetelmä

Tässä kappaleessa käymme läpi tutkimuksemme aineiston ja käytetyn tutkimusmenetelmän. Aloitamme kappaleen kahden eri tutkimuskohteemme lyhyellä kuvailulla. Tämän jälkeen käymme läpi aineiston keruun ja analyysissä käytetyn tutkimusmenetelmän. Kuvailimme myös analyysissä tehtyjä rajauksia ja poissulkuja. Ensimmäinen tutkimuksen kohteena oleva luontopolku sijaitsee Suomessa Merenkurkun saaristossa Vaasan ulkopuolella ja toinen Ruotsin Korkearannikolla Skuleskogenin kansallispuistossa.

Suomen Merenkurkun saaristo muodostaa yhdessä Ruotsin Korkearannikon kanssa Unescon luonnonperintökohteen kansainvälisellä maailmanperintölistalla. Merenkurkun matala saaristo on Suomen ainoa luonnonperintökohde. Kahden valtion alueella sijaitseva alue muodostaa maailman parhaan paikan tarkastella jääkauden aiheuttamaa maankohoamista. Alueille on yhteistä jatkuva maankohoaminen sekä jääkauden jättämät jäljet. Alueet ovat toisilleen vastakohtaisia, sillä Merenkurkun saaristo on matalavertainen ja kivikkoinen, kun taas Korkearannikolla on korkeat rantaviivat ja kumpuileva

maasto. Korkearannikko on saanut maailmanperintökohdestatuksen vuonna 2000 ja Merenkurkku 2006. Ruotsissa alueesta vastaa Länsstyrelsen Västernorrland ja Suomessa Metsähallituksen luontopalvelut (Länsstyrelsen Västernorrland 2024a, Vaasan kaupunki 2024a, 2024b, 2024c).

Merenkurkun saariston luontopoluksi valikoitui Björkö-Panike-vaellusreitin saaristo- ja mannerosa ilman Panikessa sijaitsevaa ympyräreittiä. Lähtöpisteenä toimi saarella sijaitseva Rotörskatan ja päätepisteenä Svedjehamn. Lähtöpisteen saavuttamiseen ja saaresta mantereelle pääsyyn tarvittiin tilausvenettä. Vaellusreitin pituus on noin 8 km ja sitä kuvataan keskivaativaksi reitiksi, joka sisältää kivisiä ja kosteita osuuksia. Reitillä varrella sijaitsee erilaisia retkeilyrakenteita, kuten keittokatoksia, tulentekopaikkoja, silta, laitureita, maastotauluja ja näköalatorni (Luontoon.fi 2024).

Skuleskogenin kansallispuisto sijaitsee Kramforsin ja Örnsköldsvikin kunnissa suomen ja saamen kielen hallintoalueella. Tutkimuksen kohteeksi valikoitui suosittu Höga Kusten-vaellusreitin Entré Syd ja Entré Nord välinen osio, sekä Tärnättvattnen-vesistön kohdalta tehty pisto Kälsvikenin rannalle. Höga Kusten-reitiltä poikettiin myös Slåttdalsbergetin päälle. Pituutta kuljetulla reitillä on noin 11 km. Skuleskogenin kansallispuiston polkuja kuvataan yllättävän vaativiksi, mutta pohjoisen ja etelän sisääntuloporttien välistä polkua luonnehditaan helpommaksi. Polkujen varrelta löytyy levähdyspaikkoja, tulisijoja ja telttapaikkoja (Länsstyrelsen Västernorrland 2024b).

Tutkimusmateriaalimme koostuu valokuvatuista kylteistä. Tämän artikkelin kirjoittajat ovat kulkeneet luontopolut ja valokuvanneet reittien kyltit. Björkö-Paniken luontopolun kuljimme kesällä 2021. Skuleskogenin materiaali on kerätty syksyllä 2022. Kyltin määrittelymme fyysisesti rajatuksi merkiksi tai symboliksi, joka sisältää kirjoitettua tai kuvallista tietoa. Kylttejä voivat olla esimerkiksi opasteet, informaatiotaulut, mainokset ja reittimerkinnot. Tutkimuksessamme näemme kyltin näkyvänä fyysisesti rajattuna kielellisen ympäristön ilmentymänä. Reittiopasteet, jotka usein sisältävät paikkojen nimiä, etäisyyksiä ja niissä sijaitsevia toimintoja (kuten nuotiopaikka) tulkitaan yhdeksi kyltiksi, jos eri paikkoihin opastavat opasteet on sijoitettu samoille kannattimille. Nämä reittiopasteet voidaan hahmottaa toisiinsa sidoksissa oleviksi ja samaa tarkoituserää (ihmisten opastaminen eri kohteisiin) palveleviksi, joten reittiopasterykelmät on tästä syystä laskettu yhdeksi kyltiksi. Digitaalinen kyltti lasketaan yhdeksi kyltiksi, vaikka se sisältäisi monta eri näkymää. Digitaalisissa kylteissä olemme tarkastelleet ainoastaan kyltin aloitusnäkymää, vaikka digitaaliset kyltit usein ovat muuttuvia ja niiden kieltä voidaan vaihtaa ja täten muokata kielimaisemaa tarkastelijalle tutummaksi. Yksi tarra nähdään yhtenä kylttinä, vaikka ne olisi sijoitettu samaan esineeseen, kuten postilaatikoon.

Useatkin graffitit olemme puolestaan luokitelleet yhdeksi kyltiksi niin, että yksi graffitikokoelma vastaa yhtä kylttiä. Hiilellä tehdyt merkinnät olemme jättäneet tarkastelun ulkopuolelle, sillä hiilimerkinnät sisältävät niin paljon kerrostuneisuutta, että niiden erittely eri kylteiksi tai kokonaisuuksiksi olisi mahdotonta.

Kyltit on jaoteltu sisällöllisesti kolmeen eri kategoriaan: (1) viralliset, (2) mainokset ja (3) laittomat. Lisäksi kyltit on jaoteltu (1) pysyviksi ja (2) väliaikaisiksi niiden materiaalien perusteella. Pysyviksi määritellyt kyltit ovat säänkestäviä ja ne on pystytetty tukevasti. Väliaikaiset kyltit ovat puolestaan paperille tulostettuja ilmoitustyyllisiä kylttejä. Kolmas ja tärkein kylttien luokittelu on tehty kylttien kielten mukaan. Yhtä kieltä sisältävät kyltit määritettiin yksikielisiksi ja kahta tai useampaa kieltä sisältävät kyltit määritettiin monikielisiksi. Eläimien ja kasvien tieteellisiä nimiä ei ole otettu määritelmässä mukaan eri kieleksi. Monikieliset kyltit on lisäksi jaettu homofonisiin, polyfonisiin ja näiden sekoi- tusta sisältäviin kyltteihin. Homofonisiksi kylteiksi on luokiteltu kyltit, joissa sama asia toistetaan kaikilla kyltin kielillä. Polyfonisiksi kylteiksi määritellään kyltit, joissa jokaisella kyltin kielellä on oma tehtävänsä. Sekoitteeksi luokiteltiin kyltit, jotka suurin osa tekstistä, mutta ei kuitenkaan koko tekstiä, toistetaan samanlaisena useammalla kuin yhdellä kielellä. Tällaisia ovat esimerkiksi homofoniset kyltit, joiden yksi osa, esimerkiksi ingressi tai kuvateksti, on kirjoitettu yhdellä kielellä. Tekstiä sisältämättömiä liikenne- merkkejä ei ole määritetty kielen mukaan, vaikka ne onkin voitu määritellä esimerkiksi virallisiksi ja pysyviksi. Paikannimiä ja symboleja sisältävien kylttien kieliä ei ole määri- telty.

Tarkastelemme valokuvattuja kylttejä tässä artikkelissa määrällisestä, tilastollisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Kylttejä on tarkasteltu yksitellen ja niiden sisältämät kate- goriat (kuvattu edellä) on syötetty Excel-ohjelmaan, jonka avulla on laskettu erilaisten kylttityyppien prosentuaalisia osuuksia countifs-toiminnolla. Eri kategorioita on verrattu keskenään yhden luontopolun sisällä, mutta niitä on verrattu myös toisen valtion mutta saman maailmanperintökohteen alueella sijaitsevaan luontopolkuun. Lisäksi poh- dimme, löytyykö kielipolitiikasta selitystä kylttien kielivalinnoille.

5 UNESCO:n maailmanperintökohteen kielimaisema: tarkastelussa kaksi luontopolkua

Tässä luvussa kuvailemme kahden eri luontokohteen kielimaisemaa numeerisessa muo- dossa voidaksemme loppukeskustelussa pohtia tutkimuskysymyksiemme vastauksia sy- vällisemmin. Tarkastelemme, miten eri kielet esiintyvät erilaisissa kylteissä voidaksemme luvussa kuusi pohtia miten kielipolitiikka ja sen eri tasot näkyvät syrjäi- sissä paikoissa ja kuka on luontokontekstissa sijaitsevan tiedon tarkoitettu vastaanottaja ja siten näiden erityisten kielellisten tilojen käyttäjä. Luontokohteiden kyltistöä käsitel-

lään maittain johtuen Suomen ja Ruotsin erilaisista kielipolitiikoista. Aloitamme esittelemällä Skuleskogenin kansallispuistossa sijaitsevan luontopolun kyltistöä ja jatkamme tarkastelemalla Björkö-Paniken luontopolun kielimaisemaa. Päättämme luvun lyhyeen vertailuun.

Kylttejä Skuleskogenin luontopolun varrella on yhteensä 235 kpl. Suurin osa (yli 60 %) kylteistä sisältää ruotsia (ks. taulukko 1). Kolmanneksessa (33 %) on englantia ja pienessä osassa (alle 7 %) saksaa. Lisäksi yksittäisistä kylteistä löytyy suomea, hollantia, ranskaa, norjaa ja italiaa.

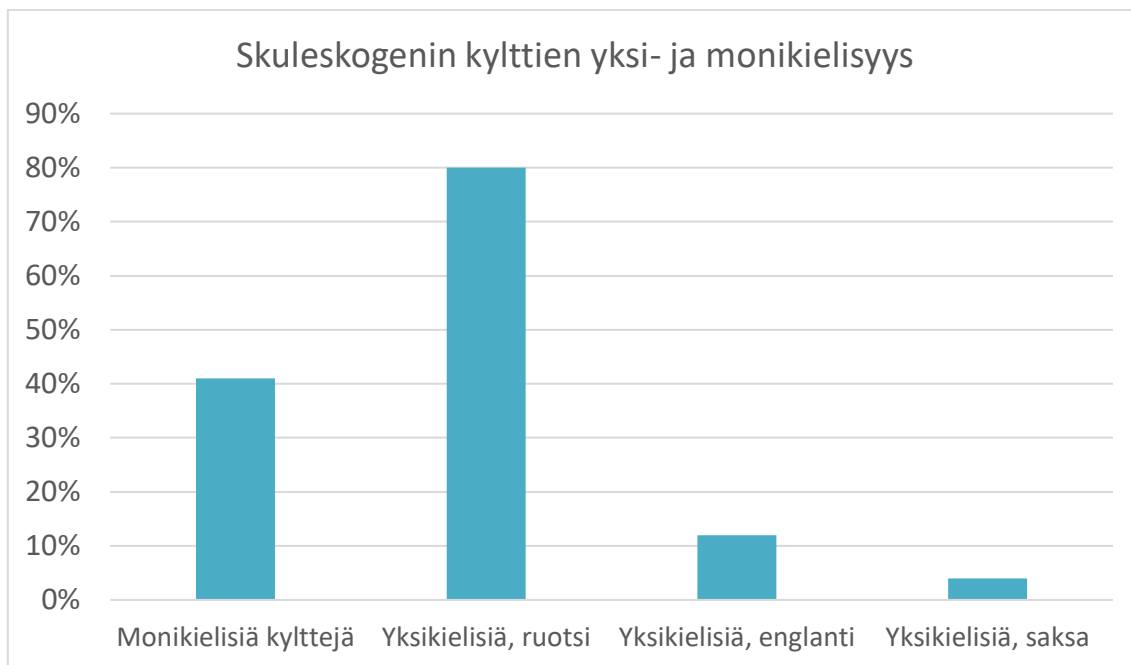
Taulukko 1. Kylttien kielet Skuleskogenissa ja Björkö-Panikessa

Kieli	Prosenttiosuus (%) ¹ kaikista kylteistä	
	Skuleskogen (n=235)	Björkö-Panike (n=95)
Ruotsi	61,3 %	75,8 %
Suomi	0,4 %	71,6 %
Englanti	33,2 %	53,7 %
Saksa	6,8 %	5,3 %
Hollanti	0,4 %	-
Ranska	0,4 %	-
Italia	0,4 %	-
Norja	0,4 %	-

¹Prosenttiosuuksien summa ylittää 100 %, sillä osa kylteistä on monikielisiä

Suurin osa (59 %) kylteistä on yksikielisiä ja vajaa puolet (41 %) monikielisiä (ks. kaavio 1). Yksikielisistä kylteistä selvä enemmistö (80 %) on ruotsinkielisiä. 12 % yksikielisistä kylteistä sisältää englantia ja pieni osa (4 %) saksaa. Lisäksi yksittäisissä yksikielisissä kylteissä on hollantia, ranskaa ja italiaa. Norjaa ja suomea sisältävä kyltti on monikielinen. Monikielisistä kylteistä yli puolet (54 %) on homofonisia, 3 % on polyfonisia ja 41 % näiden kahden yhdistelmiä.

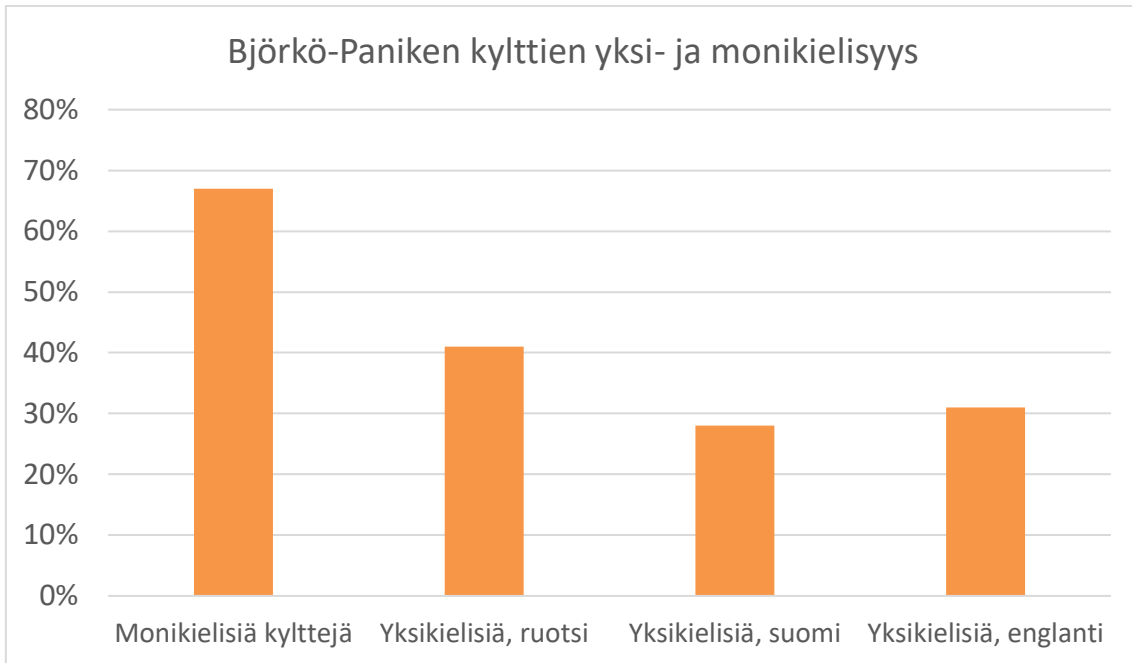
Skuleskogenin kylteistä virallisiksi voidaan luokitella 61 % ja epävirallisiksi 39 %. Virallisista kylteistä 87 % on pysyviä ja 13 % väliaikaisia. Epäviralliset kyltit olemme jaotelleet edelleen mainoskyltteihin (14 %) ja laittomiin (25 %) kyltteihin. Mainoksista 76 % on väliaikaisia ja 18 % pysyviä. Laittomista kylteistä kaikki voidaan määrittää väliaikaisiksi. Skuleskogenin luontopolun kaikista kylteistä 55 % on pysyviä ja 45 % väliaikaisia. Pysyvistä kylteistä valtaosa on virallisia, kun taas väliaikaisista suurin osa on laittomia.

Kaavio 1. Skuleskogenin kylttien yksi- ja monikielisyys

Ruotsia sisältävistä kylteistä suurin osa (71 %) voidaan luokitella virallisiksi ja voidaan myös todeta, että virallisista kylteistä valtaosa sisältää ruotsia. Pienempi osa (19 %) ruotsia sisältävistä kylteistä on mainoksia, ja 8 % voidaan luokitella laittomiksi. Englanninkielisistä 73 % on virallisia, 12 % mainoksia ja 12 % on laittomia. Suurin osa sekä ruotsinkielisistä (64 %) että englanninkielisistä (71 %) on pysyviä ja noin kolmannes voidaan lukea väliaikaisiksi. Virallisia yksikielisiä ja monikielisiä kylttejä on määrällisesti yhtä monta. Virallisia yksikielisiä ruotsinkielisiä kylttejä on 33 % ja suurin osa virallisista yksikielisistä kylteistä on ruotsinkielisiä.

Björkö-Panike luontopolulla sijaitsee yhteensä 95 kylttiä (ks. taulukko 1). Kylttien yleisin kieli on ruotsi (76 %), toiseksi yleisin kieli on suomi (72 %). Muita kylttien kieliä ovat englantia (54 %) ja saksa (5 %). Valtaosa kylteistä (67 %) on monikielisiä (ks. kaavio 2). Yksikielisiä kylttejä on 33 %. Suurin osa (41 %) yksikielisistä kylteistä on ruotsinkielisiä. Englantia (31 %) ja suomea (28 %) esiintyy vajaa kolmanneksessa yksikielisistä kylteistä. Monikielisistä kylteistä selvä enemmistö (93 %) on homofonisia. Yksikään kylteistä ei ole selkeästi polyfoninen, mutta pieni osa (7 %) sisältää piirteitä sekä homofonisesta että polyfonisesta kyltistä.

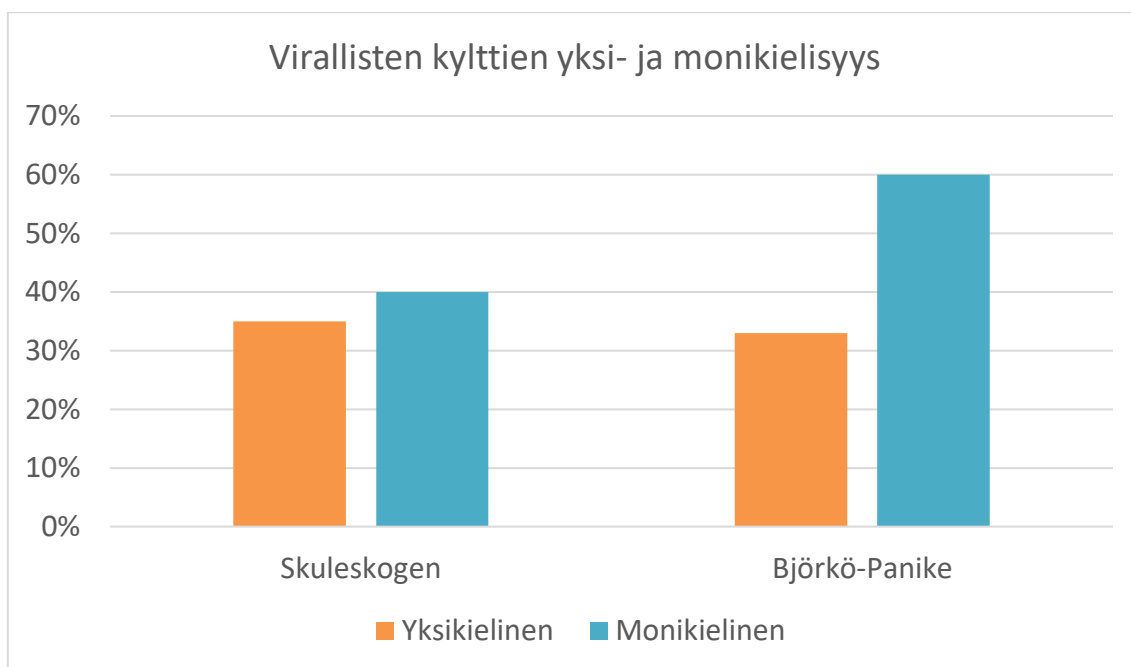
Kaavio 2. Björkö-Paniken kylttien yksi- ja monikielisyys

Björkö-Paniken kylteistä suurin osa, 88 % on virallisiksi luokiteltavia kylttejä. Kylteistä 12 % voidaan luokitella mainoksiksi. Luontopolulta ei löytynyt yhtään laitonta kylttiä, joskin levähdyspaikkojen rakenteissa oli runsaasti hiilellä tehtyä kirjoitusta. Hiilellä kirjoitetut tekstit ovat kuitenkin hyvin kerrostuneita, eivätkä yhtä selvärajaisia kuin esimerkiksi tarat ja graffitit, joten ne on jätetty tämän analyysin ulkopuolelle. Kylteistä 69 % voidaan määritellä pysyviksi ja 31 % väliaikaisiksi. Virallisista kylteistä suurin osa on pysyviä (77 %) ja pienempi osa väliaikaisia (23 %). Pysyvistä kylteistä selkeä enemmistö (98 %) on virallisia ja pieni vähemmistö (2 %) mainoksia. Myös väliaikaisista kylteistä enemmistö (66 %) on virallisia ja vähemmistö (34 %) mainoksia.

Suurin osa (85 %) suomea sisältävistä kylteistä on virallisia ja pienempi osa (15 %) mainoksia. Suomea sisältävistä kylteistä valtaosa (71 %) on pysyviä. Myös ruotsia ja englantia sisältävistä kylteistä suurin osa on pysyviä kylttejä (71 % ja 69 %). Virallisista kylteistä enemmistö (60 %) on monikielisiä ja kolmannes (33 %) yksikielisiä. Mainitsemisenarvoista on, että prosenttiosuuksien summa ei ole 100 % siitä syystä, että vaikka osa kylteistä on voitu määritellä virallisiksi, ei niiden sisältämiä kieliä ole pystytty määrittämään siksi, että paikannimiä, tekstittömiä liikennemerkkejä tai pelkkiä symboleita sisältäviä kylttejä ei ole jaoteltu kielen mukaan.

Skuleskogenin luontopolun varrella sijaitti määrällisesti huomattavasti enemmän kylttejä kuin Björkö-Paniken polun varrella. Molempien polkujen kyltistö koostui pääasiassa

virallisista kylteistä. Molempien polkujen kyltistö koostui myös pääasiassa pysyvistä kylteistä. Yleisin kieli oli ruotsi (ks. taulukko 1). Björkö-Paniken toiseksi yleisin kieli oli suomi ja Skuleskogenin englanti. Englanti oli yleinen kieli myös Björkö-Paniken kielimaisemassa. Skuleskogenin kielimaisema oli kielellisesti rikkaampi kuin Björkö-Paniken, mutta edellä mainittujen kielten lisäksi muut kielet esiintyivät vain hyvin pienessä määrin polkujen kielimaisemissa. Toinen kielimaisemia erottava tekijä on virallisten kylttien yksi- ja monikielisyys (ks. kaavio 3). Skuleskogenin virallisista kylteissä 35 % on yksikielisiä ja 40 % monikielisiä. Björkö-Paniken virallisista kylteistä 33 % on yksikielisiä ja 60 % monikielisiä.

Kaavio 3. Luontopolkujen virallisten kylttien yksi- ja monikielisyys

Virallisten kylttien monikielisyys on siis yleisempää Suomessa sijaitsevalla luontopolulla. Mainitsemisen arvoista on, että Björkö-Paniken monikielisistä virallisista kylteistä kaikki sisältävät sekä suomea että ruotsia. Lisäksi suuri osa (72 %) monikielisistä virallisista kylteistä sisältää lisäksi englantia. Pienempi osa (10 %) sisältää suomen ja ruotsin lisäksi myös englantia ja saksaa. Englanti ja saksa ovat molemmissa kielimaisemissa pääasiassa virallisten kylttien kieliä. Skuleskogenin monikielisistä virallisista kylteistä lähes kaikki (98 %) sisältävät sekä ruotsia että englantia. Alle neljännes (21 %) monikielisistä virallisista kylteistä sisältää näiden kielten lisäksi myös saksaa.

6 Lopuksi

Loppukeskustelussa pohdimme kielipolitiikan eri tasojen näkymistä syrjäisissä luontokohteissa ja sitä, kuka on tutkimusaineistomme perusteella luontopolkujen oletettu käyttäjä.

Ruotsin kielen vahva asema kylteissä sekä Skuleskogenissa että Björkö-Paniken luontopoluilla kertoo ruotsin kielen merkityksestä kansallisessa ja paikallisessa kielipolitiikassa. Ruotsi näyttäisi olevan pääkieli virallisissa kylteissä, mikä samanaikaisesti heijastaa ja vahvistaa sekä valtion virallista kielipolitiikkaa että paikallisia käytäntöjä. Ruotsin puolella sijaitsevan Skuleskogenin kansallispuiston luontopolun kielimaisema on pääosin yhtenevä Ruotsin makrotason virallisen kielipolitiikan kanssa. Sekä luontopolulla sijaitsevan kyltistön että Ruotsin valtion pääkieli on ruotsi. Ruotsin kielilaisissa määritetään myös muun muassa saame ja suomi valtion kansallisiksi vähemmistökieliksi. Näitä kieliä tulisi voida käyttää kielten hallintoalueilla, kuten kunnissa, joihin Skuleskogenin kansallispuisto sijoittuu. Saamen kielet ja suomi eivät kuulu luontopolun kielimaisemaan. Emme kuitenkaan voi väittää, että tämä olisi suoranaisesti lainsäädännön vastainen toimintatapa, sillä sekä kielilaisissa (SFS 2009: 600) että laissa kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (SFS 2009: 724) määrätään lähinnä yksilön oikeudesta käyttää vähemmistökieliä viranomaiskontakteista ja tulla kohdatuksi omalla kielellään eikä suoranaisesti siitä, että viranomaisten pitäisi oma-aloitteisesti tarjota kaikkia palveluja hallintoalueen vähemmistökielillä. Luonnonsuojeluviranomaisella on kuitenkin laajennettu vastuu tarjota palveluita vähemmistökielillä niiden hallintoalueilla. Vähemmistölain tarkoitus on myös taata, että viranomaiset ja kunnat suojelevat vähemmistökieliä ja -kulttuureja ja turvaavat erityisesti lasten ja nuorten mahdollisuuden kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Viranomaistahot eivät vaikuta tulkinneen kielilainsäädännön koskevan kansallispuistojen kielimaisemaa.

Ruotsin luonnonsuojeluviranomaisella ei ole varsinaista virallista ohjeistusta eri kielten käytöstä kansallispuiston alueella, mutta sen julkaiseman oppaan mukaan opasteiden kääntäminen englanniksi ja saksaksi on usein riittävää ulkomaisille vierailijoille. Tämä mesotason kielipolitiikka toteutuukin Skuleskogenin kielimaisemassa, sillä ruotsin lisäksi yleisimmät kielet ovat englanti ja saksa. Luonnonsuojeluviranomaisen oppaan mukaan tietyillä alueilla, kuten Pohjois-Ruotsissa, voi olla perusteltua käyttää myös suomea tai saamen kieltä, mutta näitä kieliä ei esiinny Skuleskogenin kielimaisemassa. Opas ei ota huomioon kansallisia vähemmistökieliä, mutta se onkin laadittu useita vuosia ennen vähemmistökielilain voimaantulua.

Koska Skuleskogenin kansallispuisto sijaitsee suomen ja saamen kielten hallintoalueella, on siitä vastaavalla Ruotsin luonnonsuojeluviranomaisella laajennettu vastuu tarjota

palvelua hallintoalueen kansallisilla vähemmistökielillä. Tämä ei kuitenkaan toteudu käytännön tasolla, sillä kansallispuiston kielimaisemassa ei havaittu suomen tai saamen kieliä. Virallinen kielipolitiikka ja paikalliset käytänteet eivät siis ole yhteneväisiä tältä osalta.

Ruotsin jälkeen maan yleisimmät kielet ovat arabia ja suomi. Kylteissä esiintyneistä kielistä vain saksa ja norja kuuluvat maan kymmenen puhutuimman kielen listalle (Parkvall 2019). Kansallispuiston kielimaisemassa ei myöskään esiintynyt lainkaan uudempia, maahanmuuton mukanaan tuomia kieliä vaan perinteisempiä turismin kieliä, kuten englantia ja saksaa. Monikieliset kyltit ovat yleisiä kummallakin luontopolulla, mikä osoittaa pyrkimystä huomioida eri kieliryhmien tarpeita. Kuitenkin kielten valinnat osoittavat, että monikielisyys on varsin yksitoikkoista, eikä varsinkaan Ruotsin luontopolulla vastaa ympäröivän yhteiskunnan kielitilannetta. Tutkimuksemme osoittaa, että vaikka Ruotsin virallinen kielipolitiikka pyrkii edistämään vähemmistökielten asemaa, käytännön tasolla tämä ei aina toteudu täydellisesti. Luontopolulla näkyvät kielet eivät vastaa yhteiskunnan kielitilannetta, jossa maahanmuuttajien kielet ovat yhä merkittävämmässä roolissa. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa tietyt kieliryhmät jäävät marginaaliin ja heidän mahdollisuutensa hyödyntää luontopolkujen tarjoamia mahdollisuuksia ja tietoa ovat rajalliset.

Kielimaisemat ja kielipolitiikka voisivat vielä paremmin palvella kaikkia yhteiskunnan osa-alueita ja jäseniä, myös vähemmistökielten käyttäjiä. Tämä voisi tarkoittaa monikielisten opasteiden ja informaatiotaulujen lisäämistä luontopoluille, jotta ne rakentaisivat kielellistä monimuotoisuutta. Kielimaisemassa voitaisiin ottaa huomioon eri kieliryhmien tarpeet mutta myös ylipäättään kielitaidon eri tasot esimerkiksi selkokielisten kyltien avulla. Tällä tavoin parannetaan marginaaliin jäävien kieli- ja käyttäjäryhmien mahdollisuutta hyödyntää luontopolkuja.

Björkö-Paniken luontopolun suurelta osin kaksikielinen kielimaisema vastaa ja osaltaan myös vahvistaa valtion virallista suunniteltua kielipolitiikkaa. Englannin ja saksan voidaan tulkita olevan turismin kieliä, sillä Mustasaaren kunta, jossa luontopolku sijaitsee, on väestöltään pääasiassa ruotsinkielinen (68,2 %). Suomenkielisiä kunnassa on vajaa kolmannes (28,4 %) ja vieraskielisiä pieni osuus (3,4 %) kunnan väestöstä (Tilastokeskus 2024). Ruotsin puolella vastaavia tilastotietoja kielistä ei kerätä.

Metsähallituksella ei ole virallista ohjeistusta kyltteihin valittavista kielistä, mutta Metsähallituksen (2023) mukaan retkeilypalvelujen infotauluissa oletuskielinä ovat kuitenkin suomi, ruotsi ja englanti, minkä voidaankin yleisellä tasoa katsoa toteutuvan kielimaisemassa. Metsähallituksen on valtion liikelaitoksena käytettävä kaksikielisessä kunnassa, kuten Mustasaassa kilvissä, liikennemerkeissä ja opasteissa sekä suomea

että ruotsia (Kielilaki 2003/432 33 §). Tämä vaatimus täyttyykin pääasiassa myös Björkö-Paniken luontokontekstissa sijaitsevassa kyltistössä, joka on 60 %:sti kaksikielinen (su-ru), vaikka kielilaissa tuskin on varsinaisesti tarkoitettu luontopolkujen opasteita.

Monikieliset kyltit voivat samalla sekä heijastaa että vahvistaa alueen kulttuurista moni-
muotoisuutta ja kieliryhmien välistä vuorovaikutusta. Kuitenkin Skuleskogenin ja Björkö-
Paniken luontopoluilla havaitut eri kielet viittaavat enemmänkin kansainväliseen kävijä-
kuntaan kuin alueen historialliseen tai nykyiseen monikulttuurisuuteen ja monikielisyys-
teen. Tulkitsemmekin, että kävijäkunnan oletetaan olevan ruotsia (ja Suomessa myös
suomea) osaavaa valtaväestöä sekä matkailijoita, jotka osaavat Euroopan valtakielistä
englantia ja saksaa. Ruotsin kielen suuri määrä Suomen puolella sijaitsevalla luontopo-
lulla viittaa olettamukseen siitä, että paikallinen ruotsinkielinen väestö käyttää luonto-
kohdetta. Tulkitsemme luontokohteita hallinnoivien tahojen olettavan, että
kielivähemmistöryhmät eivät käytä luontopolkuja, tai että ryhmät osaavat jotain kyl-
teissä käytettyä kieltä.

Tutkimuksemme luontopoluilla jokaisen oikeudet takaavat kaikille mahdollisuuden
nauttia luonnosta riippumatta heidän kielellisistä tai kulttuurisista taustoistaan. Jokaisen
oikeus on Pohjoismaissa käsite, joka korostaa luonnon saavutettavuutta ja kaikkien oi-
keutta liikkua vapaasti luonnossa. Tämä periaate on olennainen osa sekä Suomen että
Ruotsin kulttuuria ja sen toivoisi näkyvän myös kielimaisemissa. Jokaisen oikeudet tar-
joavat kaikille yhtäläiset mahdollisuudet luonnon kokemiseen, mutta tutkimuksemme
kielimaisemat eivät aineistomme perusteella ota huomioon kaikkia yhteiskunnan ryh-
miä, joiden kielet jäävät usein virallisten kielten varjoon.

Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että virallinen kielipolitiikka on näkyvää jopa syr-
jäisissä luontoympäristöissä, mutta luontopolut eivät suoranaisesti heijasta yhteiskun-
nan todellista kielitilannetta. Tämä sulkee erityisesti maahanmuuttajakieliä puhuvat
pois luontopolkujen tarkoitettusta käyttäjäryhmästä, vaikka jokaisen oikeudet toisaalta
takaavat kaikille oikeuden nauttia luonnosta. Eri kielten lisääminen kielimaisemaan li-
säisi luonnon saavutettavuutta ja inklusiivisuutta.

Kielimaisemat ovat tärkeitä kulttuurin ja paikallisen identiteetin ilmentäjiä. Ne eivät ai-
noastaan kerro alueen historiasta ja perinteistä, vaan myös siitä, miten eri kielet ja kult-
tuurit kohtaavat ja elävät rinnakkain nykyisyydessä. Vaikka meillä ei ole aineistomme
kautta tietoa kylttien ikäjakaumasta, vaikuttaa kuitenkin siltä, että Ruotsin puolella van-
hemmat kyltit ovat yksikielisempiä kuin uudemmat, mikä viittaisi kielimaiseman hitaa-
seen monikielistymiseen.

Kuten Gorter (2012) ja Van Mensel ym. (2016) toteavat, ei kielimaiseman ja yhteiskunnan kielten välinen suhde ole yksiselitteinen, sillä kielimaisema reagoi yhteiskunnan muutoksiin viiveellä ja voi heijastaa niitä suoraan, epäsuorasti tai jopa vääristyneesti. Tutkimuksemme kohteena olevat kielimaisemat eivät suoraan kuvaa yhteiskunnan tosiasiallista kielitilannetta, vaan vaikuttavat jossain määrin yhteiskunnan todellisesta kielireservistä irti olevilta paikoilta.

Tutkimuksemme tarkoituksena on ollut tarjota näkökulma kielipolitiikan toteutumiseen luontokohteissa, erityisesti Skuleskogenin ja Björkö-Paniken luontopoluilla. Artikkelisamme olemme tarkastelleet, miten kielipolitiikka ja sen eri tasot näkyvät syrjäisissä paikoissa ja kuka on luontokontekstissa sijaitsevan tiedon tarkoitettu vastaanottaja ja siten näiden erityisten kielellisten tilojen oletettu käyttäjä. Tutkimuksemme kohteena olevien luontopolkujen kielellistä variaatiota on tarkasteltu lähinnä määrällisestä näkökulmasta, mikä onkin tarjonnut laaja-alaisen näkökulman luontopolkujen kielimaiseman tarkasteluun. Koska luontokonteksteissa sijaitsevia kielimaisemia ei ole aikaisemmin tutkittu laajemmin, hyötyisi tutkimuskenttä sekä vertailevasta kvantitatiivisesta tutkimuksesta että aineiston syvällisemmästä kvalitatiivisesta tarkastelusta. Tämä sekä laajentaisi että syventäisi tutkimuskenttää ja tarjoaisi yksityiskohtaisempaa tietoa perifeerisistä kielimaisemista.

Rahoittaja

Tutkimuksemme aineistonkeruun on rahoittanut Stiftelsen Erik Wellanders fond.

Lähteet

- Anholt, S. (2009). Why national image matters. Teoksessa: UNWTO (toim.). *Handbook on Destination Branding*. World Tourism Organization, 8–17. <https://doi.org/10.18111/9789284413119>
- Campelo, A., Aitken, R., Thyne, M. & Gnoth, J. (2014). Sense of Place: The Importance for Destination Branding. *Journal of Travel Research* 2014, 53(2), 154–166. <http://doi.org/10.1177/0047287513496474>
- Chen, N., Hall, C.M. & Prayag, G. (2021). *Sense of Place and Place Attachment in Tourism*. Routledge.
- Dufva, H. & Pietikäinen, S. (2009). Moni-ilmeinen monikielisyys. *Puhe ja kieli*, 29(1), 1–14. <https://journal.fi/pk/article/view/4789>
- Gorter, D. (2013). Linguistic Landscapes in a Multilingual World. *Annual Review of Applied Linguistics*, 33, 190–212. <https://doi.org/10.1017/S0267190513000020>
- Gorter, D. & Cenoz, J. (2017). Linguistic Landscape and Multilingualism. Teoksessa: Jasone Cenoz, Durk Gorter & Stephen May (toim.). *Language Awareness and Multilingualism*. 233–246. http://doi.org/10.1007/978-3-319-02240-6_27

- Hornberger, N. H. & Johnson, D. C. (2007). Slicing the onion ethnographically: Layers and spaces in multilingual language education policy and practice. *TESOL Quarterly*, 41(3), 509–532. <http://doi.org/10.1002/j.1545-7249.2007.tb00083.x>
- SFS 2009:724. *Laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä*
- Huebner, T. (2016). Linguistic Landscape: History, Trajectory and Pedagogy. *MANUSYA: Journal of Humanities*, Special Issue No. 22. <http://doi.org/10.1163/26659077-01903001>
- Länsstyrelsen Stockholm & Sámediggi (2024). *Nationella minoriteter i Sverige*. Saatavilla: <https://minoritet.se/8103> (Lainattu 22.5.2024).
- Länsstyrelsen Västernorrland (2024a). *Kontakt*. Saatavilla: <https://www.sverigesnationalparker.se/park/skuleskogens-nationalpark/besoksinformation/kontakt/> (Lainattu 26.9.2024).
- Länsstyrelsen Västernorrland (2024b). *Tillgänglighet*. Saatavilla: <https://www.sverigesnationalparker.se/park/skuleskogens-nationalpark/besoksinformation/tillganglighet/> (Lainattu 26.9.2024).
- Metsähallitus (2023). Sähköpostikirjeenvaihto Metsähallituksen työntekijän kanssa 4.7.2023.
- Metsähallitus (2024). *Merenkurkun reittikuvaukset*. Saatavilla: <https://www.luontoon.fi/merenkurku/reittikuvaukset#bjorkopanikeVRsaaristo> (Lainattu 14.5.2024).
- Naturvårdsverket (2014). *Towards a better environment*. Saatavilla: <https://www.naturvardsverket.se/en> (Lainattu 22.5.2024).
- Ollila, E. & Kestilä, S. (2018). *Turvallinen ja asiakaslähtöinen opastekokonaisuus*. Saatavilla: <https://www.theseus.fi/handle/10024/148484> (Lainattu 20.5.2024).
- Parkvall, M. (2019). *Det nya Sverige: Språken. Den nya mångfalden*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag. Saatavilla: <https://view.publitas.com/riksbankens-jubileumsfond/riksbankens-jubileumsfond-arsbok-2019-det-nya-sverige-spraken-den-nya-mangfalden/page/1> (Lainattu 20.5.2024).
- Romaine, S. & Gorenflo, L. J. (2017). Linguistic diversity of natural UNESCO world heritage sites: bridging the gap between nature and culture. *Biodivers Conserv* 26, 1973–1988. <https://doi.org/10.1007/s10531-017-1340-x>
- Romaine, S. & Gorenflo, L. J. (2021). Linguistic diversity and conservation opportunities at UNESCO World Heritage Sites in Africa. *Conservation Biology* 35(5), 1426–1436. <https://doi.org/10.1111/cobi.13693>
- Sopanen, P. (2022). Kielirajat ylittävää kielipolitiikkaa ja toimintaa kieliparipäiväkodissa. *Journal of Early Childhood Education Research* 11(3), 41–50. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202301051134>
- Spolsky, B. (2004) *Language Policy*. Cambridge University Press.
- SFS 2009: 600. *Språklag*.
- Tilastokeskus (2024). *Tunnuslukuja väestöstä alueittain 2023*. Saatavilla: https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/stat-fin_vaerak_pxt_11ra.px (Lainattu 20.5.2024).
- Vaasan kaupunki (2024a). *Maailmanperintöfaktaa*. Saatavilla: <https://www.vaasa.fi/koe-ja-nae/merenkurku/maailmanperinto-pahkinankuoressa/maailmanperinto-lukuina/> (Lainattu 20.5.2024).
- Vaasan kaupunki (2024b). *Maailmanperintö pähkinäkuoressa*. Saatavilla: <https://www.vaasa.fi/koe-ja-nae/merenkurku/maailmanperinto-pahkinankuoressa/> (Lainattu 20.5.2024).
- Vaasan kaupunki (2024c). *Tervetuloa Merenkurkun saaristoon*. Saatavilla: <https://www.vaasa.fi/koe-ja-nae/merenkurku/> (Lainattu 20.5.2024).
- Van Mensel, L., Vandenbroucke, M. & Blackwood, R. (2016). Linguistic Landscapes. Teoksessa: O. García, N. Flores & M. Spotti (toim.), *Oxford Handbook of Language and Society*. OUP. 423–449.